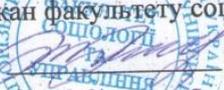

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету соціології та управління
 Т.Ф. Бірюкова
« 29 » _____ 2025 р.

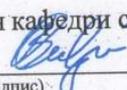
СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СОЦІОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ТА ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

підготовки бакалаврів
заочної форми здобуття освіти
освітньо-професійна програма Соціологія медіації та кримінології
спеціальності 054 Соціологія
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

ВИКЛАДАЧ: Пилипенко Яна Сергіївна; к.соц.н., доцент кафедри соціології

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри соціології

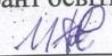
Протокол № 1 від "26" серпня 2025 р.
Завідувач кафедри соціології

(підпис)

В.О. Скворець
(ініціали, прізвище)

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

М.А. Лепський

(ініціали, прізвище)

2025 рік

Зв'язок з викладачем:

E-mail: pilipenko.yana90@gmail.com

Телефон: (061) 228-75-58

Інші засоби зв'язку: Moodle (форум курсу, приватні повідомлення), Telegram @y_s_pilipenko

Кафедра: соціології, каб 309 4 корп. ЗНУ, вул. Дніпровська, 33 а

1. Опис навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціологія девіантної та делінквентної поведінки» є формування цілісного знання про особливу область суспільного життя й людської поведінки, пов'язаної з різного роду соціальними відхиленнями й формами соціального контролю за ними. Формування розуміння змісту основних концепцій походження девіантної поведінки та фактори ризику її прояву.

Аналітична робота пов'язана із виконанням практичних завдань курсу сприятиме розвитку таких затребуваних роботодавцями навичок, як критичне мислення та здатність до аналітичного оцінювання соціальних процесів; навички інтерпретації девіантної та делінквентної поведінки в різних соціальних контекстах; здатність до виявлення факторів соціального ризику та прогнозування соціальних наслідків девіацій.

Інтерактивний формат курсу спонукатиме до дебатів, полеміки, аргументованого відстоювання власної точки зору, орієнтований на розвиток критично важливих для фахівця у галузі гуманітарних наук навичок ефективної усної й письмової комунікації.

Пререквізити навчальної дисципліни. Вивчення дисципліни «Соціологія девіантної та делінквентної поведінки» передбачає наявність знань і навичок, сформованих у межах дисциплін «Загальна соціологічна теорія» та «Соціологічні концепції віктимології». Які забезпечують розуміння фундаментальних соціологічних категорій, механізмів соціальної взаємодії, соціального контролю, а також уявлення про соціальні ризики, віктимність і структуру девіантних процесів у суспільстві, що є необхідною теоретичною основою для аналізу девіантної та делінквентної поведінки.

Постреквізити навчальної дисципліни. Результати навчання з дисципліни «Соціологія девіантної та делінквентної поведінки» слугують теоретичною та аналітичною основою для подальшого вивчення курсів «Сучасні соціологічні теорії» та «Компаративний аналіз кримінальних субкультур у структурі суспільства», так як сприяють поглибленню здатності до критичного осмислення сучасних теоретичних підходів, порівняльного аналізу девіантних і кримінальних субкультур, а також розумінню трансформацій соціального контролю та девіантності в умовах соціальних змін.

2. Паспорт навчальної дисципліни

Нормативні показники	денна форма здобуття освіти	заочна форма здобуття освіти
Статус дисципліни	Вибіркова	
Семестр	5-й	
Кількість кредитів ECTS	3	
Кількість годин	90	
Лекційні заняття		10 год
Семінарські заняття		10 год
Практичні заняття		
Лабораторні заняття		
Самостійна робота	70 год.	
Консультації	Розклад розміщення консультацій: https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=12729 Кількість: 2 год. Zoom/google meet, за попередньою домовленістю (середа 14.30-15.30) Запис на консультації онлайн: pilipenko.yana90@gmail.com	
Вид підсумкового семестрового контролю:	Екзамен	
Посилання на електронний курс у СЕЗН ЗНУ (платформа Moodle)	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=12729	

3. Методи досягнення запланованих освітньою програмою компетентностей і результатів навчання

Результати навчання та компетентності	Методи навчання / форми і методи оцінювання
<p>СК02. Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій.</p> <p>РН14. Визначати теоретико-методологічні та концептуальні засади дослідження окремих галузей соціологічного знання.</p>	<p><i>Методи навчання.</i> Лекції з презентаціями, аналіз класичних і сучасних теорій девіації та делінквенції, обговорення дискусійних питань, порівняльний аналіз концепцій.</p> <p><i>Форми оцінювання.</i> Тестування в системі Moodle, усні відповіді, участь у дискусіях, письмові аналітичні завдання.</p>
<p>СК03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.</p> <p>СК11. Здатність обґрунтовувати вибір методів і методик соціологічного, кримінологічного та медіаторного дослідження соціальних відносин та суспільства в цілому відповідно до нагальних потреб та перспектив розвитку суспільства.</p> <p>РН08. Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.</p>	<p><i>Методи навчання.</i> Аналіз наукової літератури, розбір емпіричних кейсів девіантної та делінквентної поведінки, семінарські обговорення, порівняльний аналіз соціальних явищ, написання есе.</p> <p><i>Форми оцінювання.</i> Аналітичні письмові роботи, есе, участь у семінарських заняттях, поточне оцінювання, усні презентації висновків.</p>
<p>ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.</p>	<p><i>Методи навчання.</i> Аналіз прикладів девіантної поведінки, розгляд реальних соціальних ситуацій, виконання практичних завдань, індивідуальна та групова робота.</p> <p><i>Форми оцінювання.</i> Оцінювання практичних завдань, поточне оцінювання активності, аналіз виконаних робіт.</p>
<p>ЗК03. Здатність працювати в команді.</p> <p>ЗК07. Навички міжособистісної взаємодії.</p>	<p><i>Методи навчання.</i> Групові обговорення, робота в малих групах, командне виконання аналітичних завдань, фасилітовані дискусії.</p> <p><i>Форми оцінювання.</i> Оцінювання участі в груповій роботі, взаємооцінювання, поточне оцінювання активності.</p>

4. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади та індивідуальні чинники девіації.

Вступ до курсу «Соціологія девіантної та делінквентної поведінки».

Соціологія девіантної та делінквентної поведінки як наука. Предмет, об'єкт і завдання курсу. Поняття девіантної та делінквентної поведінки: співвідношення.

Проблема соціальної норми та відхилення. Основні підходи до вивчення девіацій. Місце курсу в системі соціологічних і міждисциплінарних знань. Ціннісно-нормативна система суспільства та механізми соціального регулювання.

Біо-соціальні та психологічні теорії пояснення девіацій.

Теорія фізичних рис Ч. Ломброзо та конституціональна теорія В. Шелдона. Етологія К. Лоренца: агресія як інстинкт та її соціальні прояви. Генетична та хромосомна теорії девіантної поведінки. Психоаналітична традиція (З. Фройд): конфлікт структур особистості. Психопатія та аномальна особистість у сучасних психологічних парадигмах.

Когнітивно-поведінковий підхід і моральний розвиток особистості
Когнітивізм Дж. Келлі. Теорія соціального научіння А. Бандури. Експеримент «Лялька Бобо». Когнітивно-поведінкова терапія: принципи і методи. Теорія морального розвитку Л. Колберга та дилема Хайнца

Змістовий модуль 2. Соціологічні парадигми девіантної поведінки

Класичні соціологічні теорії: аномія та соціальна дезорганізація як джерела девіантної поведінки.

Е. Дюркгейм про аномію як стан нормативного вакууму. Теорія структурної напруги Р. Мертона: типологія адаптацій. Чиказька школа та міські дослідження девіацій. Теорія диференціальних асоціацій Е. Сазерленда.

Теорія субкультур у поясненні девіацій.

Чиказькі витoki дослідження субкультур: Ф. Трешер (банди) та Е. Фрейзер. Субкультурна теорія делінквентності Альберта Коена: статусний стрес та реактивне формування. Диференціація можливостей: концепції Кловарда та Оліна. Контркультура як форма протесту та механізм ідентифікації молоді.

Символічний інтеракціонізм та теорія навішування ярликів.
Концептуалізація символічного інтеракціонізму у дослідженнях девіації. Теорія «навішування ярликів» (labeling theory): Г. Беккер та Е. Лемерт. Роль «підприємців моралі» та соціальна реакція на відхилення. Драматургійний підхід Ірвінга Гоффмана: стигма та управління «зіпсованою» ідентичністю.

Теорії соціального контролю.

Концепція соціального зв'язку Тревіса Хірші: чому ми дотримуємося норм? Теорія нейтралізації (Г. Сайкс та Д. Матца): як делінквенти виправдовують свою поведінку. Механізми формального та неформального контролю в сучасному суспільстві.

Змістовий модуль 3. Критична девіантологія, прикладні форми та методологія

Критичні підходи: радикальна та феміністична кримінологія.

Радикальна (марксистська) кримінологія: девіація як результат класового конфлікту. Феміністична кримінологія: гендерна асиметрія злочинності та віктимності.

Соціологічний аналіз адикцій та саморуйнівної поведінки.

Соціальні чинники алкоголізму та наркоманії як форм ретритизму. Соціологія суїциду: від класики Дюркгейма до сучасних досліджень. Харчові адикції та селф-харм у соціокультурному контексті. Нехімічні залежності (ігроманія) у цифровому середовищі.

Методи дослідження девіантної поведінки та девіації у цифрову епоху. Кількісні методи дослідження девіацій. Якісні методи (інтерв'ю, спостереження, кейс-стаді). Соціологічні та психологічні методики. Етичні проблеми дослідження девіацій. Кібердевіантність: хакерство, кібербулінг та трансформація норм в мережі. Позитивна девіація та її роль у суспільному прогресі.

5. Теми лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин		Згідно з розкладом
		о/д.ф.	з.ф.	
1	Тема 1. Вступ до курсу «Соціологія девіантної та делінквентної поведінки»		2	<i>щотижня</i>
1	Тема 2. Когнітивно-поведінковий підхід і моральний розвиток особистості		2	<i>щотижня</i>
2	Тема 3. Класичні соціологічні теорії: аномія та соціальна дезорганізація як джерела девіантної поведінки		2	<i>щотижня</i>
2	Тема 4. Символічний інтеракціонізм та теорія навішування ярликів.		2	<i>щотижня</i>
3	Тема 5. Критичні підходи: радикальна та феміністична кримінологія		2	<i>щотижня</i>
Разом			10	

6. Теми семінарських занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин		Згідно з розкладом
		о/д.ф.	з.ф.	
1	Біологічні та психологічні теорії пояснення девіантної поведінки План. 1. Теорія фізичних рис Ч. Ломброзо та конституціональна теорія В. Шелдона. 2. Етологія К. Лоренца: агресія як інстинкт та її соціальні прояви. 3. Генетична та хромосомна теорії девіантної поведінки. 4. Психоаналітична традиція (З. Фройд): конфлікт структур особистості. 5. Психопатія та аномальна особистість у сучасних психологічних парадигмах		2	<i>щотижня</i>
2	Теорія субкультур у поясненні девіації План. 1. Чиказькі витoki дослідження субкультур: Ф. Трешер (банди) та Е. Фрейзер. 2. Субкультурна теорія делінквентності Альберта Коена: статусний стрес та реактивне формування. 3. Диференціація можливостей: концепції Кловарда та Оліна. 4. Контркультура як форма протесту та механізм ідентифікації молоді		2	<i>щотижня</i>
2	Теорії соціального контролю План. 1. Концепція соціального зв'язку Тревiса Хірші: чому ми дотримуємося норм? 2. Теорія нейтралізації (Г. Сайкс та Д. Матца): як делінквенти виправдовують свою поведінку. 3. Механізми формального та неформального контролю в сучасному суспільстві		2	<i>щотижня</i>
3	Соціологічний аналіз адикцій та саморуйнівної поведінки План. 1. Соціальні чинники алкоголізму та наркоманії як форм ретритизму. 2. Соціологія суїциду: від класики Дюркгейма до сучасних досліджень. 3. Харчові адикції та селф-харм у соціокультурному контексті. 4. Нехімічні залежності (ігроманія) у цифровому середовищі		2	<i>щотижня</i>
3	Методи дослідження девіантної поведінки та девіації у цифрову епоху План. 1. Кількісні методи дослідження девіацій. Якісні методи (інтерв'ю, спостереження, кейс-стаді). 2. Соціологічні та психологічні методики. Етичні проблеми дослідження девіацій. 3. Кібердевіантність: хакерство, кібербулінг та трансформація норм в мережі. 4. Позитивна девіація та її роль у суспільному прогресі		2	<i>щотижня</i>
Разом			10	

7. Самостійна робота

№ змістового модуля	Питання для самостійного опрацювання	Кількість годин	
		о/д.ф.	з.ф.
1	Опрацюйте роботу П.Штомпки Соціологія. Аналіз суспільства. Глава 13 Ціннісно-нормативна система.		10
1	Опрацюйте роботу Рущенко І.П. Соціологія злочинності		15
2	Проаналізувати основні субкультури сучасного українського суспільства та визначити їх вплив на девіантність суспільства.		15
2	Ознайомтеся із книгою F. Thrasher «The Gang», а саме з частиною 1, глава 4 (IV Types of gangs) с. 58-76 Визначте які типи виділяє дослідник, визначте характеристику кожного типу та навести приклад до кожного типу банди.		10
3	Опрацюйте роботу Phenomenology: Understanding Deviance: A Guide to the Sociology of Crime and Rule-breaking – визначте основні позиції феноменологів щодо причин девіантної поведінки в суспільстві		20
Разом			70

8. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу*	Критерії оцінювання та термін виконання	Усього балів
1	Опитування	<p>Семінарське заняття 1. Біологічні та психологічні теорії пояснення девіантної поведінки</p> <p>Посилання на тест: https://moodle.znu.edu.ua/mod/quiz/view.php?id=705354</p>	<p>3 бали – глибокі і систематичні знання теорії, здатність вирішувати проблемні питання. Відповідь відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань. Наявна авторська позиція</p> <p>2 бали – студент знає і може самостійно сформулювати основні поняття теми та пов'язати їх з реальними явищами. Відповідь логічна, але змістовно неповна.</p> <p>1 бал – студент відтворює основні поняття і визначення, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теми. Відповідь фрагментарна</p> <p>Тест: мах 5 балів</p>	8
	Практичне завдання	<p>Відпрацювати аргументи через які в суспільстві можуть пояснювати деструктивну поведінку девіанта. Як люди можуть виправдовувати таку поведінку? Які виправдання для себе і для інших знаходити? Заповніть наведену таблицю. У Вас має бути не менше 3 аргументів у підтримку такої деструктивної поведінки і не менше трьох – проти. Вітається більша кількість.</p>	<p>5 балів – наведено не менше 3 аргументів на підтримку і 3 проти деструктивної поведінки, аргументи логічні, соціологічно обґрунтовані, чітко відображають механізми суспільного та особистого виправдання.</p> <p>3-4 бали – завдання виконано частково: кількість аргументів мінімальна або окремі аргументи поверхові, логіка пояснень не завжди послідовна.</p> <p>1-2 бали – завдання виконано поверхово: аргументів недостатньо, відсутній баланс «за/проти», пояснення мають побутовий характер.</p>	5
	Практичне завдання	<p>Визначити переваги та обмеження біологічних теорій пояснення девіантної поведінки: Теорія фізичних рис Чезаре Ломброзо. Теорія фізичної будови Вільяма Шелдона Етологічний підхід Конрада Лоренца Генетична теорія девіантної поведінки Хромосомна теорія девіантної поведінки</p>	<p>5 балів – питання розкрите, текст логічний, аргументований, наведені приклади, є узагальнюючі висновки</p> <p>4-3 бали – питання у цілому розкрите, логічно викладене, але бракує прикладів</p> <p>2-1 бал – питання розкрите частково, поверховий виклад матеріалу</p>	5
2	Опитування	<p>Семінарське заняття 2. Теорія субкультур у поясненні девіації</p> <p>Семінарське заняття 3. Теорії соціального контролю</p>	<p>3 бали – глибокі і систематичні знання теорії, здатність вирішувати проблемні питання. Відповідь відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань. Наявна</p>	11

		<p>Посилання на тест: https://moodle.znu.edu.ua/mod/quiz/view.php?id=705447</p>	<p>авторська позиція</p> <p>2 бали – студент знає і може самостійно сформулювати основні поняття теми та пов'язати їх з реальними явищами. Відповідь логічна, але змістовно неповна.</p> <p>1 бал – студент відтворює основні поняття і визначення, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теми. Відповідь фрагментарна</p> <p>Тест: мах 5 балів</p>	
	Практичне завдання	<p>Аналіз девіації через призму теорії Мертона</p> <p>Крок 1. Оберіть будь-який відомий персонаж (з кіно, літератури або реальної історії), який порушує закон або соціальні норми.</p> <p>Крок 2. Визначте "Культурні цілі" (чого прагне герой) та "Інституційні засоби" (чи має він легальний доступ до ресурсів), доступні цьому персонажу.</p> <p>Крок 3. Класифікуйте тип адаптації за Мертоном: Конформізм, Інновація, Ритуалізм, Ретритизм чи Бунт. Обґрунтуйте свій вибір.</p> <p>Крок 4. Оформіть звіт на 1-2 сторінки, де вкажіть, які структурні зміни у суспільстві могли б змінити поведінку цього персонажа на конформну.</p>	<p>5 балів – завдання виконано повністю: коректно визначено культурні цілі та інституційні засоби, правильно класифіковано тип адаптації, аналіз структурних змін глибокий і соціологічно аргументований, звіт логічно структурований.</p> <p>3–4 бали – завдання виконано загалом правильно: основні елементи теорії Мертона застосовані вірно, але обґрунтування типу адаптації або аналіз можливих структурних змін подані неповно чи спрощено.</p> <p>1–2 бали – завдання виконано поверхово: класифікація типу адаптації необґрунтована, аналіз структурних змін формальний або відсутній.</p>	5
	Практичне завдання	<p>Контент-аналіз медіа: Формування "Моральної паніки"</p> <p>Крок 1. Оберіть актуальну тему в медіа-просторі останніх 6 місяців (наприклад, ставлення до біженців, геймерів, учасників певних субкультур).</p> <p>Крок 2. Зберіть 5-7 статей або репортажів з різних джерел на цю тему.</p> <p>Крок 3. Проаналізуйте тексти за критеріями: які епітети використовуються для опису групи? Чи демонізується група? Чи закликають автори до жорстких санкцій?</p> <p>Крок 4. Зробіть висновок: чи є ознаки "моральної паніки" (за А. Коеном) у висвітленні цієї теми?</p>	<p>5 балів – завдання виконано повністю: коректно підбрано медіаматеріали, аналіз проведено системно за всіма критеріями, поняття «моральної паніки» застосовано коректно, висновок чіткий, аргументований і соціологічно обґрунтований.</p> <p>3–4 бали – завдання виконано загалом правильно: матеріали підібрані доречно, аналіз проведено частково або з обмеженою аргументацією, ознаки моральної паніки визначені не повністю або без достатнього теоретичного обґрунтування.</p> <p>1–2 бали – завдання виконано поверхово: медіаматеріали підібрані формально, аналіз критеріїв неповний або описовий.</p>	5
3	Опитування	<p>Семінарське заняття 4. Соціологічний аналіз адикцій та саморуйнівної поведінки</p> <p>Семінарське заняття 5. Методи дослідження девіантної поведінки та девіації у цифрову епоху</p> <p>Посилання на тест: https://moodle.znu.edu.ua/mod/quiz/view.php?id=705453</p>	<p>3 бали – глибокі і систематичні знання теорії, здатність вирішувати проблемні питання. Відповідь відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань. Наявна авторська позиція</p> <p>2 бали – студент знає і може самостійно сформулювати основні поняття теми та пов'язати їх з реальними явищами. Відповідь логічна, але змістовно неповна.</p> <p>1 бал – студент відтворює основні поняття і визначення, але досить поверхово, не виділяючи</p>	11

			взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теми. Відповідь фрагментарна Тест: мах 5 балів	
	Практичне завдання	Критичний аналіз: Влада, гендер та девіація Крок 1. Оберіть один з двох напрямків для аналізу: Варіант А (Радикальний): Економічний злочин (наприклад, податкова махінація великої корпорації vs дрібна крадіжка в магазині). Варіант Б (Феміністичний): Специфічне "жіноче" або "чоловіче" правопорушення (наприклад, девіація у сфері секс-праці або прояви "токсичної маскулінності"). Крок 2. Проаналізуйте кейс. Для варіанту А: як соціальний клас впливає на те, чи буде дія названа "злочином" і яким буде покарання? Для варіанту Б: як патріархальні норми формують сприйняття цієї девіації та віктимізацію учасників? Крок 3. Підготуйте есе (до 500 слів), де поясніть, чий інтереси захищає чинна норма закону в обраному вами кейсі.	5 балів – завдання виконано повністю: кейс обрано коректно, аналіз проведено з позицій радикальної або феміністичної теорії, аргументація логічна й глибока, чітко показано зв'язок між владою, соціальними нормами та девіацією, есе структуроване, висновок обґрунтований. 3–4 бали – завдання виконано загалом якісно: кейс проаналізовано, але аргументація частково поверхова або теоретична рамка застосована не повністю, висновки сформульовані, але не завжди достатньо обґрунтовані. 1–2 бали – завдання виконано формально: аналіз описовий, критична перспектива використана слабо або відсутня, зв'язок між владою, гендером і девіацією розкрито недостатньо, висновок нечіткий або необґрунтований.	5
	Практичне завдання	Аналіз цифрового сліду та "Кенселінг" як нова форма санкції Крок 1. Знайдіть реальний випадок "скасування" публічної особи за останні 2 роки. Крок 2. Відстежте хронологію: яка дія була визнана девіантною? Хто виступив у ролі "підприємців моралі"? Крок 3. Проаналізуйте санкції: чи були вони формальними (звільнення, суди) чи неформальними (булінг у соцмережах, бойкот). Крок 4. Дискусійне питання для висновку: чи є культура скасування ефективним механізмом підтримки моралі, чи вона сама є формою агресивної девіації?	5 балів – завдання виконано повністю: випадок «кенселінгу» знайдено коректно, хронологія подій відстежена чітко, аналіз санкцій проведено за всіма критеріями, у висновку аргументовано розкрито, чи є культура скасування ефективним механізмом підтримки моралі або формою агресивної девіації. 3–4 бали – завдання виконано загалом правильно: вибрано відповідний випадок і проведено аналіз, але деякі елементи подано неповно або узагальнено. 1–2 бали – завдання виконано поверхово: випадок описано формально, хронологія та аналіз санкцій недостатньо розкриті, висновок слабо аргументований або відсутній.	5
Усього за змістові модулі	9			60

9. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
екзамен	Теоретичне завдання	Теми для підготовки: 1. Вступ до курсу «Соціологія девіантної та делінквентної поведінки». 2. Біо-соціальні та психологічні теорії пояснення девіації. 3. Когнітивно-поведінковий підхід і моральний розвиток особистості 4. Класичні соціологічні теорії: аномія та соціальна дезорганізація як джерела девіантної поведінки. 5. Теорія субкультур у поясненні девіації. 6. Символічний інтеракціонізм та теорія навішування ярликів. 7. Теорії соціального контролю. 8. Критичні підходи: радикальна та феміністична кримінологія. 9. Соціологічний аналіз адикцій та саморуйнівної поведінки. 10. Методи дослідження девіантної поведінки та девіації у цифрову епоху.	Кількість правильних відповідей (1 питання – 1 бал) – усього 20 питань	20
	Практичне завдання	«Комплексний соціологічний аналіз девіантного феномену: від індивідуальних витоків до системного контролю» Структура та вимоги: 1. Об'єкт аналізу (2 бали): Оберіть будь-яку актуальну девіацію (наприклад, футбольний хуліганізм, плагіат в академічному середовищі, екологічний тероризм, корупція у медицині тощо). 2. Біо-психологічний та когнітивний портрет (4 бали): Опишіть потенційні передумови такої поведінки через призму тем 1-го модуля. Які когнітивні конструкти (Келлі) або рівні моралі (Колберг) можуть бути притаманні суб'єкту? Чи є місце для біологічних факторів? 3. Соціологічне моделювання (6 балів): Поясніть цей феномен, використовуючи мінімум три соціологічні теорії з 2-го модуля (наприклад, через Аномію Мертона, Диференціальну асоціацію Сазерленда та Навішування ярликів Беккера). Покажіть, як ці теорії	18–20 балів – Робота повна й системна: всі компоненти виконані, теорії коректно інтегровані, аналіз глибокий і аргументований. 14–17 балів – Усі вимоги виконані, але окремі елементи розкриті недостатньо глибоко або з обмеженою аргументацією. 10–13 балів – Структура дотримана, однак аналіз переважно описовий і теоретичні підходи застосовані формально. 6–9 балів – Завдання виконано частково: аналіз фрагментарний, теорії використано поверхово або некоректно. 1–5 балів – Робота не відповідає вимогам: відсутній цілісний соціологічний аналіз і ключові елементи завдання.	20

	<p>доповнюють одна одну у вашому кейсі.</p> <p>4. Критична рефлексія та контроль (4 бали): Застосуйте підходи з тем 3-го модуля. Хто визначає цю поведінку як девіантну (радикальний підхід)? Які заходи соціального контролю (формального/неформального) будуть найбільш ефективними для запобігання?</p> <p>5. Методологія дослідження (4 бали): Запропонуйте дизайн соціологічного дослідження цього явища. Вкажіть метод, вибірку та головне етичне застереження, з яким ви можете зіткнутися.</p> <p>Формат: Аналітична записка або розгорнута мультимедійна презентація (10-15 слайдів).</p>	
Усього за підсумковий семестровий контроль		40

Шкала оцінювання ЗНУ: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

10. Рекомендована література

Основна:

1. Діса О. В., Шинкаренко І. О. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. Дніпро. ДДУВС. 2024. 77 с.
2. Мінц М.О. Соціологія девіантної поведінки: навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 244 с.
3. Рущенко І.П. Соціологія особистості та девіантної поведінки. Текст лекцій для студентів спеціальності 054 «Соціологія». Харків : НТУ «ХП», 2020. С. 130.
4. Рущенко І.П. Соціологія злочинності: Монографія. Харків: Вид-во Націон.ун-ту внутр. справ, 2001. 370 с.

Додаткова:

1. Запобігання злочинності через планування території, безпеки житлового середовища (за результатами соціологічного опитування) : практич. порадник / О.С. Юнін, С.І. Шевченко, В.С. Березняк та ін. Дніпро : ДДУВС, 2022. 97 с.
2. Іваненко О. Покоління Y: чи легко бути молодим. *Соціальні виміри суспільства. Збірник наукових праць*. Випуск 11 (22), Інститут соціології НАН України, 2019.
3. Канарський В. Детермінанти девіантної поведінки неповнолітніх. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: "Юридичні науки". 2024. Том. 11, № 4 (44), С. 60-66.
4. Лобанова А. С. Робота з підлітками-девіантами: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видво «Каравела», 2017.
5. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2004. С. 109-121
6. Пеца, Д. Д., Росоха, Я. М. Девіантна поведінка за умов воєнного стану: чинники, наслідки, механізми впливу. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. №1. С. 53-57
7. Пилипенко Я.С. Візуальний аналіз суб'єктів кримінальної поведінки в конфлікті (на прикладі російсько-української війни). Візуальна соціологія в кримінології (з практики студій соціологів, медіаторів та кримінологів). Колективна монографія. За загальною редакцією Лепський М. А. Запоріжжя: КСК-Альянс, ЦНСД, 2024. С. 359-370
8. Ренжин П.П. Девіантна поведінка як соціологічна категорія і проблеми її вивчення. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2017. V (60). С. 80–83.
9. Соціологія девіантної поведінки. Навчальний посібник / уклад. І. С. Веред та Ю. В. Кушнір. Донецьк: КІЦ, 2013. 192 с.
10. Христюк О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 192 с.
11. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. Львів: Колір ПРО, 2020. 800 с.
12. David M. Downes, Paul Elliott Rock *Understanding Deviance: A Guide to the Sociology of Crime and Rule-breaking*. Oxford University Press, 2011. 409 p.
13. Donald J. Shoemaker *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior*. Oxford University Press; 7th edition, 2018. 416 p.
14. Roger Hopkins Burke *An Introduction to Criminological Theory*. Willan Publishing, 2009. 411 p.

11. Інформаційні ресурси

1. Дев'ятнадцяте загальнонаціональне опитування. Аномія в українському суспільстві (20-21 листопада 2022). URL : <https://www.ratinggroup.ua/news/dev-yatnadcyate-zagalnonac-onalne-opituvannya-anom-ya-v-ukra-nskomu-susp-lstv-20-21-listopada-2022>
2. AQA GCSE Sociology Classic Texts: Delinquent Boys (Albert Cohen, 1955) URL : https://youtu.be/eGwSry4Pjvg?si=S_ouVFqtVfjOx5i
3. Kohlberg's Theory of Moral Development Explained! URL : <https://www.youtube.com/watch?v=sBop4yfH4pg>
4. Deviant Behavior URL : <https://www.tandfonline.com/journals/udbh20>
5. Криміналістика та судова психологія. Профайлінг злочинців: створення психологічного портрету. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=th9z3jgtH9o>

12. Регуляції і політики курсу

Відвідування занять. Регуляція пропусків. Інтерактивний характер курсу передбачає обов'язкове відвідування практичних занять. Студенти, які за певних обставин не можуть відвідувати практичні заняття регулярно, мусять впродовж тижня узгодити із викладачем графік індивідуального відпрацювання пропущених занять. Окремі пропущені завдання мають бути відпрацьовані на найближчій консультації впродовж тижня після пропуску.

Відпрацювання занять здійснюється усно у формі співбесіди за питаннями, визначеними планом заняття. В окремих випадках дозволяється письмове відпрацювання шляхом виконання індивідуального письмового завдання. Студенти, які станом на початок екзаменаційної сесії мають понад 70% невідпрацьованих пропущених занять, до відпрацювання не допускаються.

Політика академічної доброчесності. Усі письмові роботи, що виконуються слухачами під час проходження курсу, перевіряються на наявність плагіату за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення.

Відповідно до чинних правових норм, плагіатом вважатиметься: копіювання чужої наукової роботи чи декількох робіт та оприлюднення результату під своїм іменем; створення суміші власного та запозиченого тексту без належного цитування джерел; рерайт (перефразування чужої праці без згадування оригінального автора). Будь-яка ідея, думка чи речення, ілюстрація чи фото, яке ви запозичуєте, має супроводжуватися посиланням на першоджерело.

Виконавці індивідуальних дослідницьких завдань обов'язково додають до текстів своїх робіт власноруч підписану Декларацію академічної доброчесності (див. посилання у Додатку до силабусу). Роботи, у яких виявлено ознаки плагіату, до розгляду не приймаються і відхиляються без права перескладання. Якщо ви не впевнені, чи підпадають зроблені вами запозичення під визначення плагіату, будь ласка, проконсультуйтеся з викладачем. Висока академічна культура та європейські стандарти якості освіти, яких дотримуються у ЗНУ, вимагають від дослідників відповідального ставлення до вибору джерел. Посилання на такі ресурси, як Wikipedia, бази даних рефератів та письмових робіт (Studopedia.org та подібні) є неприпустимим. Рекомендовані бази даних для пошуку джерел: Електронні ресурси Національної бібліотеки ім. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua>

Цифрова повнотекстова база даних англomовної наукової періодики JSTOR: <https://www.jstor.org/>

Використання комп'ютерів/телефонів на занятті. Використання мобільних телефонів, планшетів та інших гаджетів під час лекційних та практичних занять дозволяється виключно у навчальних цілях (для уточнення певних даних, перевірки правопису, отримання довідкової інформації тощо). Будь ласка, не забувайте активувати режим «без звуку» до початку заняття. Під час виконання заходів контролю (термінологічних диктантів, контрольних робіт, іспитів) використання гаджетів заборонено. У разі порушення цієї заборони роботу буде анульовано без права перескладання.

Визнання результатів неформальної/інформальної освіти

За бажанням студентів результати проходження курсів підвищення кваліфікації, стажувань, онлайн-курсів, тощо можуть бути зараховані у якості результату засвоєння відповідного змістового модулю дисципліни.

Комунікація. Базовою платформою для комунікації викладача зі студентами є Moodle. Важливі повідомлення загального характеру – зокрема, оголошення про терміни подання контрольних робіт, коди доступу до сесій у Zoom та ін. – регулярно розміщуються викладачем на форумі курсу. Для персональних запитів використовується сервіс приватних повідомлень. Відповіді на запити студентів подаються викладачем впродовж трьох робочих днів. Для оперативного отримання повідомлень про оцінки та нову інформацію, розміщену на сторінці курсу у Moodle, будь ласка, переконайтеся, що адреса електронної пошти, зазначена у вашому профайлі на Moodle, є актуальною, та регулярно перевіряйте папку «Спам». Якщо за технічних причин доступ до Moodle є неможливим, або ваше питання потребує термінового розгляду, направте електронного листа з позначкою «Важливо» на адресу ngml@ukr.net. У листі обов'язково вкажіть ваше прізвище та ім'я, курс та шифр академічної групи.

ДОДАТОК ДО СИЛАБУСУ ЗНУ – 2025-2026 рр.

ГРАФІК ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ 2025-2026 н. р. доступний за адресою:
<https://tinyurl.com/yckze4jd>.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ. Студенти і викладачі Запорізького національного університету несуть персональну відповідальність за дотримання принципів академічної доброчесності, затверджених **Кодексом академічної доброчесності ЗНУ:** <https://tinyurl.com/ya6yк4ad>. Декларація академічної доброчесності здобувача вищої освіти (додається в обов'язковому порядку до письмових кваліфікаційних робіт, виконаних здобувачем, та засвідчується особистим підписом): <https://tinyurl.com/y6wzзу3>.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ. Перевірка набутих студентами знань, навичок та вмінь (атестації, заліки, іспити та інші форми контролю) є невід'ємною складовою системи забезпечення якості освіти і проводиться відповідно до Положення про організацію та методику проведення поточного та підсумкового семестрового контролю навчання студентів ЗНУ: <https://tinyurl.com/y9tve4lk>.

ПОВТОРНЕ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН, ВІДРАХУВАННЯ. Наявність академічної заборгованості до 6 навчальних дисциплін (в тому числі проходження практики чи виконання курсової роботи) за результатами однієї екзаменаційної сесії є підставою для надання студенту права на повторне вивчення зазначених навчальних дисциплін. Порядок повторного вивчення визначається Положенням про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін та повторного навчання у ЗНУ: <https://tinyurl.com/y9pкмmp5>. Підстави та процедури відрахування студентів, у тому числі за невиконання навчального плану, регламентуються Положенням про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів у ЗНУ: <https://tinyurl.com/ycds57la>.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА. Порядок зарахування результатів навчання, підтверджених сертифікатами, свідоцтвами, іншими документами, здобутими поза основним місцем навчання, регулюється Положенням про порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті: <https://tinyurl.com/y8gbt4xs>.

ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, регламентуються Положенням про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у ЗНУ: <https://tinyurl.com/57wha734>. Конфліктні ситуації, що виникають у сфері стипендіального забезпечення здобувачів вищої освіти, вирішуються стипендіальними комісіями факультетів, коледжів та університету в межах їх повноважень, відповідно до: Положення про порядок призначення і виплати академічних стипендій у ЗНУ: <https://tinyurl.com/yd6bq6p9>; Положення про призначення та виплату соціальних стипендій у ЗНУ: <https://tinyurl.com/y9r5dpwh>.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА. Телефон довіри практичного психолога **Марті Ірини Вадимівни** (061) 228-15-84, (099) 253-78-73 (щоденно з 9 до 21).

УПОВНОВАЖЕНА ОСОБА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ
Запорізького національного університету: **Банах Віктор Аркадійович**

Електронна адреса:

v_banakh@znu.edu.ua Гар

яча лінія:

[\(061\) 227-12-76](tel:+380612271276)

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Силабус навчальної дисципліни

РІВНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ. Центральні входи усіх навчальних корпусів ЗНУ обладнані пандусами для забезпечення доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Допомога для здійснення входу у разі потреби надається черговими охоронцями навчальних корпусів. Якщо вам потрібна спеціалізована допомога, будь ласка, зателефонуйте (061) 228-75-11 (начальник охорони). Порядок супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення у ЗНУ: <https://tinyurl.com/ydhcsagx>.

РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ.

Наукова бібліотека: <http://library.znu.edu.ua>. Графік роботи абонементів: понеділок-п'ятниця з 08.00 до 16.00; вихідні дні: субота і неділя.

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ (MOODLE):

<https://moodle.znu.edu.ua>

Якщо забули пароль/логін, направте листа з темою «Забув пароль/логін» за адресою: moodle.znu@znu.edu.ua.

У листі вкажіть: прізвище, ім'я, по-батькові українською мовою; шифр групи; електронну адресу. Якщо ви вказували електронну адресу в профілі системи Moodle ЗНУ, то використовуйте посилання для відновлення паролю <https://moodle.znu.edu.ua/mod/page/view.php?id=133015>.

ЦЕНТР ІНТЕНСИВНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: <http://sites.znu.edu.ua/child-advance/>

ЦЕНТР НІМЕЦЬКОЇ МОВИ, ПАРТНЕР ГЕТЕ-ІНСТИТУТУ:
<https://www.znu.edu.ua/ukr/edu/ocznu/nim>

ШКОЛА КОНФУЦІЯ (ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ): <http://sites.znu.edu.ua/confucius>